

Сањин Богдан

Економском факултет;
Универзитет у Бањој Луци,
БиХ
✉ sanjin.bogdan@hotmail.com

.....
Ставови аутора изнесени у овом раду директно не
представљају политику и ставове Агенције за
банкарство Републике Српске.
.....

ИНТЕРНИ ПРОЦЕС ПРОВЈЕРЕ АДЕКВАТНОСТИ КАПИТАЛА БАНКЕ – ICAAP (регулатива, процјена специфичних ризичних позиција и ризичног профила)

THE INTERNAL CAPITAL ADEQUACY ASSESSMENT PROCESS – ICAAP (regulation, assessment of risk profile and specific risk positions)

Резме: *Интерни процес провјере адекватности капитала – ICAAP подразумева поступак утврђивања да ли су ризични профил банке и потребни капитал усклађени са захтјевима регулатора и процјенама банке. ICAAP обједињује пословну стратегију и стратегију управљања ризицима, обезбјеђујући да банка у сваком моменту може да идентификује преузети ризик, упореди га са интерно заданим лимитима и нивоом капитала за његово покриће како би одржала профитабилност и солвентности. Улога супервизора у ICAAP процесу јесте да, полазећи од специфичног ризичног профила банке и принципа пропорционалности, врши провјеру адекватности капитала и квалитета процеса управљања ризиком у банци, те да након увида у пословање, донесе закључке о адекватности њеног капитала. Имплементација и кориштење ICAAP-а је сложен поступак, за чије спровођење су надлежни носиоци стратешких и извршних функција у банкама, с тим да је посебна одговорност на највишим органима управљања. Примјена ICAAP-а у Босни и Херцеговини (БиХ) треба да се заснива на стандардним и основним моделима процјене капитала за покриће ризичних подручја, док ће се највеће ставке укупно алоцираног капитала односити за покриће кредитног ризика и ризика концентрација.*

Кључне ријечи: *банка, ICAAP, адекватност капитала, ризик, супервизија.*

ЈЕЛ класификација: *G28.*

Summary: *The internal capital adequacy assessment process - ICAAP, describes whether the bank's risk profile and capital are consistent with the requirements of regulators and the bank internal estimates. ICAAP unifies business strategy and risk management strategy by ensuring that the bank can at any time identify inherent risks, while comparing them with the internally set limits and levels of capital for its coverage, all in order to maintain profitability and solvency of the bank. The role of supervisors in the ICAAP process is to evaluate the capital adequacy and the quality of the risk management in banks starting from the specific risk profile of the bank and the principle of proportionality and to draw conclusions about the adequacy of the bank's capital after review of its business. Implementation and use of the ICAAP is a complex process and executive officers in banks, especially the top management, should be in charge of its implementation. ICAAP implementation in Bosnia and Herzegovina (BiH) will be based on standard models of Basel 2 and the basic models of estimates of capital needed to cover other risk areas, while the largest amounts of allocated capital will be related to coverage of the credit risk and the concentration risk.*

Key words: *bank, ICAAP, capital adequacy, risk supervision*

JEL Classification: *G28*

1. УВОД

Динамичан раст и повезаност међународног финансијског тржишта и све веће кориштење комплексних банкарских производа, значајно су утицали на промјене у финансијском сектору, у смислу неопходности успостављања функционалног система

за ограничавање и циљану контролу ризичних подручја пословања банкарских институција.

Капитални оквири Базел¹ II и нови Базел III, поред структуре капитала и описа метода за израчунавање капиталних захтјева, велики значај придају управљању ризицима, посебно системима интегрисаног управљања ризицима унутар сваке банке.

У Босни и Херцеговини локалне банке и регулатори још увијек функционишу у складу са Базел I споразумом². У складу са Стратегијом за имплементацију Базел II оквира у БиХ завршетак процеса имплементације Базел II планира се до краја 2018. године. Након усвајања нових регулаторних правила за обезбјеђење дугорочне адекватности капитала са становишта материјалних ризика банке, локалне банке у наредном периоду требају успоставити интерне системе управљања ризицима и спроводити правила и процедуре интерне процјене адекватности капитала.

На интернационалном нивоу овај процес познат је под акронимом *ICAAP*³, или интерни процес провјере адекватности капитала. У спровођењу *ICAAP*-а, од банака у БиХ се очекује да покажу способност ефикасног имплементирања метода и система потребних за обезбјеђење адекватности капитала у свим ризичним подручјима пословања, а од супервизора да врше провјеру провођења процедура и, по потреби, доносе одговарајуће мјере и дају препоруке.

Циљ рада „Интерни процес провјере адекватности капитала банке – *ICAAP*“ је да представи регулаторну основу, основне захтјеве у вези са утврђивањем ризичних позиција и ризичног профила банке у складу са *ICAAP* методологијом, те да процијени утицај овог концепта на банкарски систем у БиХ. Метода коришћена приликом израде рада је компаративна анализа регулаторних захтјева и консултативних документа.

2. РЕГУЛАТИВА ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈУ *ICAAP*-а

Базелски комитет за банкарску супервизију⁴ објавио је 5. новембра 2005. године ревидирани Базел II капитални оквир, којим је проширен оригинални оквир из 1988. године, или Базел I споразум. Ове измјене обавезују банке да прецизније дефинишу ризике којима су изложене, односно да утврде и обезбиједје капиталне захтјеве који су осјетљиви на ризике. Доношење ревидираног Базел II капиталног оквира резултат је настојања да се очува и унаприједи стабилности међународног финансијског система.

Ревидирани Базел II споразум је проширио регулаторни оквир: поред стуба 1 који се односи на минималне капиталне захтјеве (слика 1), на нова подручја: на стуб 2 – супервизорски процес провјере (*SREP*)⁵ и стуб 3 – тржишну дисциплину⁶.

¹ Базелски споразуми (*Basel Accords*) се односе на банкарску супервизију (препоруке у вези са прописима који регулишу пословање банака). Назив су добили по Базелском комитету за супервизију банака (*Basel Committee on Banking Supervision - BCBS*), а састаје су у Bank for International Settlements (*BIS*) у Базелу.

² У БиХ регулатива за увођење Базел II споразума је тренутно у изради, те се очекује да ће се допунити у складу са додатним захтјевима Базел III споразума.

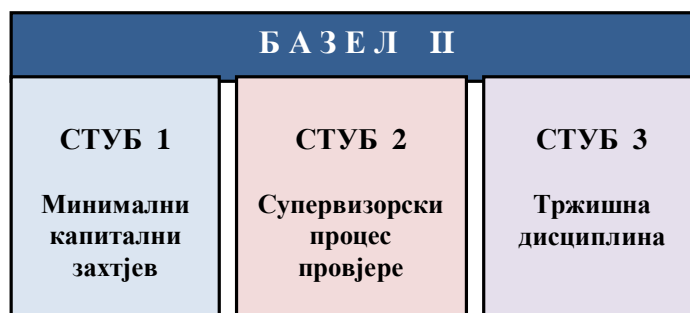
³ *Eng. Internal Capital Adequacy Assessment Process (ICAAP)*.

⁴ *Eng. Basel Committee on Banking Supervision*.

⁵ *Eng. „Supervisory Review and Evaluation Process“ (SREP)*.

⁶ Стуб 3, тржишна дисциплина представља додатну регулативу којом се дефинишу захтјеви за објаву информација, које су корисне за инвеститоре, аналитичаре, друге банке, рејтинг агенције и др. приликом независне анализе финансијских институција. У складу са пропозицијама банке ће морати да објављују информације о својим активностима у вези са управљањем, рангирањем и дистрибуцијом ризика.

Слика 1: Структура Базел II

У складу са супервизорским процесом провјере (стуб 2), банке су обавезне спроводити поступак провјере адекватности капитала у односу на сопствени ризични профил и усвојити и имплементирати правила и процедуре за провјеру адекватности капитала. То значи да се од банака у БиХ не очекује само да успоставе интерне процесе провјере адекватности капитала (ICAAP), већ и да предузму мјере на очувању адекватности капитала у односу на свој ризични профил.

Према дефиницији (Committee of European Banking Supervisors – CEBS, 2006: 6) ICAAP представља свеукупност мјера и процедура да се обезбиједи:

- адекватно утврђивање и мјерење ризика,
- да ниво интерног капитала одговара ризичном профилу банке (укључујући и ризике који нису покривени стубом 1, слика 2),
- да се дефинише развој и употреба одговарајућих система за управљање ризицима у банкама.

Кроз супервизорски процес провјере (стуб 2) регулаторима је омогућено да врше евалуацију резултата интерних процеса на очувању адекватности капитала банке, те да у случају неодговарајућег управљања капиталом од стране банке, изричу одговарајуће мјере и дају препоруке.

Да би се пруденцијално дефинисао капитал банке са аспекта покрића ризика, стубом 2 значајно је проширена листа ризика који улазе у обрачун регулаторног минимума адекватног капитала банке (слика 2).

Слика 2: Покриће ризика

	Кредитни ризик	Оперативни ризик	Тржишни ризик	Ризик концетрације	Ризик каматне стопе	Ризик ликвидности	Стратешки ризик	Репутациони ризик	Остали ризици
Стуб 1	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗
Стуб 2	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Минимални капитални захтјев за стуб 1 је проширен увођењем стуба 2. Банке су обавезне да врше провјеру интерне адекватности капитала, а супервизори да контролишу овај процес.

За супервизорски процес провјере (SREP) Базелски комитет је дефинисао четири основна принципа (Bank for International Settlements – BIS, 2004: 159) и они представљају основу за имплементацију ICAAP-а у цијелом свијету.

Принцип 1

Налаже банкама успостављање процедура за провјеру адекватности капитала у односу на ризични профил. Процедуре се заснивају на усвојеној стратегији за провјеру и одржавање адекватности капитала.

Принцип 2

Налаже супервизорима евалуацију интерног процеса провјере адекватности капитала банке. Такође, од супервизора се захтијева и провјера интерно дефинисаног капитала банке у односу на регулаторно прописани минимум адекватности капитала. У случају недостатака у интерном процесу провјере од стране банке, супервизори су обавезни захтијевати да банка предузме одговарајуће мјере за побољшање свог процеса провјере.

Принцип 3

Дефинише да супервизори контролишу да ли банке функционишу изнад минимума регулаторног капитала. У случајевима кад супервизор процијени да је неопходно (односи се на ризике и процесе који нису обухваћени стубом 1), има право тражити од банке доказе о посједовању капитала изнад минимума.

Принцип 4

Налаже супервизорима превентивно дјеловање да се спријечи пад капитала испод нивоа потребног за подршку ризичним карактеристикама банке и обавезује их на правовремено упућивање захтјева за спровођење мјера за побољшање стања, посебно у случајевима када капитал није повећан, или није на адекватном нивоу.

Са аспекта банке, приступ за имплементацију *ICAAP*-а дефинисан је ЕУ директивом 2000/12/ЕС (European Communities and European Parliament – ЕСЕР, 2000: 15–42), која налаже:

- успостављање корпоративног менаџмента са јасном организационом структуром и прецизно дефинисаним одговорностима унутар банке;
- доношење ефективних процедура о начину контроле, праћења и извјештавања о тренутним и будућим ризицима, као и успостављање адекватних механизма интерне контроле;
- дефинисање адекватних правила и процедура, усклађених са комплексношћу пословних активности банке;
- доношење јасне стратегије, правила и процедура за континуирану провјеру износа и начина дистрибуције интерног капитала, који се сматра адекватним за покриће тренутних и будућих ризика у квалитативном и квантитативном погледу.

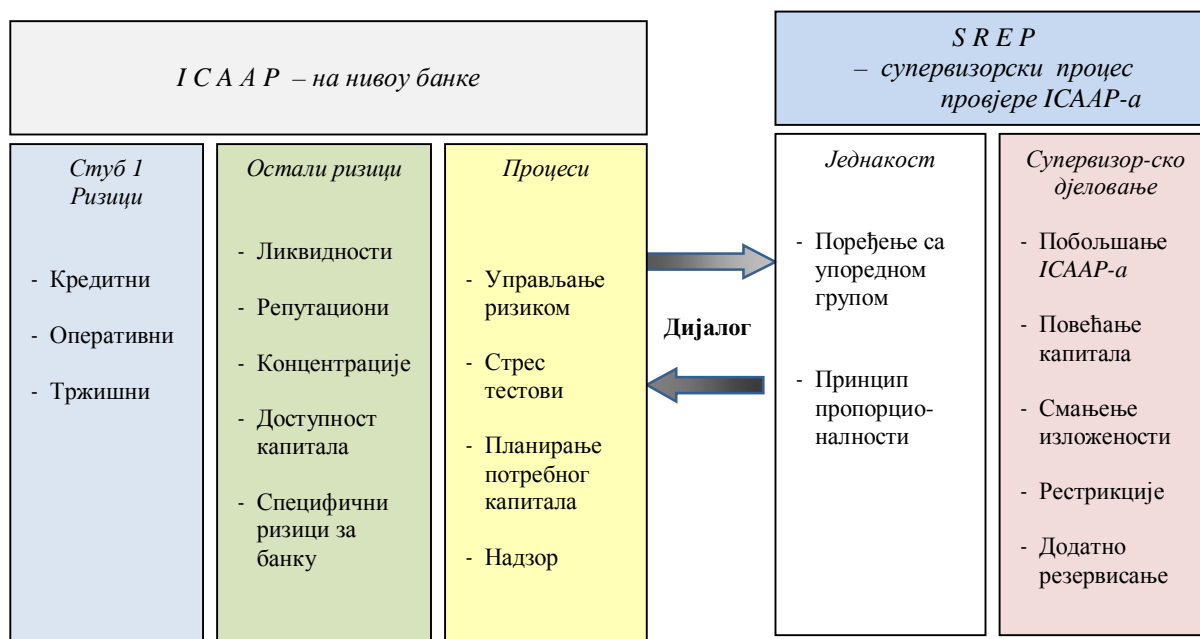
Директивом 2000/12/ЕС од супервизора се захтијева да врше евалуацију интерних стратегија банака, процеса и процедура управљања ризиком, а од банака развој и примјена напредних метода и техника управљања ризиком. У овом процесу супервизори могу изрицати одговарајуће мјере уколико ниво капитала банке није адекватан њеном ризичном профилу.

Код утврђивања потребног капитала изузетно је важна сарадња банке и супервизора (слика 3). Током овог процеса банке треба да одговоре на двије основне групе питања, а од квалитета одговора зависи какав ће бити став супервизора према конкретној банци.

Од банке се очекује да прецизно одговори на питања о испуњавању захтјева *ICAAP*-а, односно да објасни процес, линије извјештавања и постигнуте резултате.

Друга група питања се односи на захтјеве за презентацију документације којом банка потврђује начин на који подржава индивидуални оквир ICAAP-a.

Слика 3: Дијалог између банке и супервизора

Данас се много говори о Базелу III, који, у суштини, представља доградњу Базел II споразума, а односи се на додатне капиталне захтјеве, процикличност резерви и промјену структуре капитала, док су дијелови који се односе на стуб 2 и стуб 3, супервизорски процес провјере – SREP и тржишну дисциплину, суштински остали исти у односу на Споразум из 2005. године.

3. ОСНОВНИ ЗАХТЈЕВИ ИНТЕРНОГ ПРОЦЕСА ПРОВЈЕРЕ АДЕКВАТНОСТИ КАПИТАЛА (ICAAP-a) БАНКЕ

Полазећи од супервизорских захтјева и потреба пословног окружења у којем банка дјелује, за имплементацију ICAAP-a неопходно је да банке, полазећи од ризичног профила и своје комплексности, изврше идентификацију појединачних материјалних ризика, дефинишу интерни процес провјере и поступак интерне контроле и именују носиоце одговорности за спровођење обавеза за сваки сегмент ICAAP-a.

Банке су обавезне да одреде (Banco de Espana, 2008: 5–6 и CEBS, 2006: 11–24):

- 1) *Систем пропорционалности.* Свака банка, полазећи од интерне процјене своје комплексности у квалитативном и квантитативном погледу, обавезна је да одреди ниво спровођења ICAAP-a. Директивом ЕУ 2000/12 ЕС, дефинисани су различити нивои софистицираности и сложености пословања банака. Банке са широким спектром пословних активности ће имати свеобухватнији систем и методологију примјене ICAAP-a, у односу на мале банке, које углавном пружају традиционалне банкарске услуге. Са аспекта ризичних индикатора, банке су обавезне пратити ризике којима су изложене, уз примјену адекватне методе.
- 2) *Адекватност капитала и стратегија управљања ризиком (риск стратегија).* Банке требају утврдити своју стратегију управљања ризиком у којој су детаљно описани пословни циљеви, инструменти и методе за њихово достизање, затим

ризична подручја којим су изложене и систем контроле и ублажавања излагања ризику. У стратегији управљања ризиком потребно је утврдити за сваку ризичну позицију ниво потребног капитала за њено покриће. Највећу пажњу банка би требало усмјерити на материјалне ризике који могу имати значајан утицај на њене пословне резултате. Стрес тестови, који се користе као алат за предвиђање и анализу могућих негативних сценарија, требало би банку упутити на најзначајније материјалне ризике и негативна тржишна дешавања са аспекта учесталости и посљедица на стабилност и одрживост пословања. Генерално говорећи, стуб 1 Базела II дефинише минимални капитал, док захтјеви дефинисани *ICAAP*-ом, су на вишем нивоу, због других ризика којима су банке изложене, а овим стубом нису покривени (слика 2).

- 3) *Процеси интерне процедуре провјере*. Само дефинисање начина контроле ризика није довољно да се осигура капацитет банке за подношење ризика и зато је неопходно успоставити одговарајуће системе, процесе и процедуре провјере да би се остварио потенцијал *ICAAP*-а. За остварење потенцијала *ICAAP*-а посебно је значајна континуирана и квалитетна интерна контрола јер банкама омогућава смањење капиталног захтјева за одређени износ. Да би се то постигло, од банака се очекује примјена свеобухватне и прецизне методологије и процедура интерне контроле. Такође, процес рада и интерни поступци провјере требају бити тако постављени да сви запослени у банци знају које кораке морају предузети у редовним и ванредним ситуацијама. За потпуну реализацију циљева *ICAAP*-а неопходно је прихватити чињеницу да ово није пројекат који банке предузимају једном и завршавају са идентификацијом ризика, лимита и процедура, него стални процес, инкорпориран у свакодневне активности банке, на основу којих се дневно, мјесечно и годишње прати њено пословање.
- 4) *Одговорност управе*. На управним и руководним структурама у банкама лежи одговорност за реализацију постављених стратешких циљева и извршавање оперативних задатака. Параметри који се утврде у пословном и стратешком плану банке требају бити транспоновани у *ICAAP*. На управљачким структурама у банкама је одговорност за доношење и спровођење *ICAAP*-а. Због тога је потребно дефинисати транспарентне линије извјештавања и именовати носиоце одговорности. У оквиру управљачких функција и задатака банке, *ICAAP* не обезбјеђује само управљање ризицима, већ и систематско надгледање ризика. Генерални ставови постављени у стратегији управљања ризиком оперативно се спроводе кроз континуиране активности.
- 5) *ICAAP као интегрисани алат управљања*. *ICAAP* представља и основу институционалног управљања процесима одлучивања: од доношења стратешких до дневно оперативних одлука за управљање ризиком у банкама, а по потреби може се користити као упутство за будућа поступања и преузимања ризика. У суштини, *ICAAP* је алат за добро управљање банком са аспекта преузетих ризика и нивоа капитала за покриће истих, јер у обзир узима предвиђање могућих дешавања у вези са ризиком и промјенама у пословној стратегији банке и пословном окружењу.

4. ИДЕНТИФИКАЦИЈА СПЕЦИФИЧНЕ РИЗИЧНЕ СТРУКТУРЕ И РИЗИЧНОГ ПРОФИЛА

Индикатори специфичне структуре ризика представљају основу за оцјену утицаја излагања ризику на одрживост пословања банке. Примјена принципа пропорционалности и индикатора специфичне ризичне структуре, омогућава локалним банкама успостављање механизма интерне провјере излагања ризицима и одређивање интерног ризичног профила. Приликом представљања интерног ризичног профила, банке су обавезне објаснити и примијењену методологију за дефинисање и праћење специфичних ризичних индикатора.

Као полазна основа за дефинисање ризичних индикатора могу се користити сљедећи параметри:

- ниво ризичних трансакција,
- комплексност трансакција,
- величина банке,
- ниво пословних активности,
- значај ширења на нова тржишта и нове услуге.

Индикаторе ризичности банка треба сагледати на нивоу појединих пословних процеса, праћећи како се они рефлектују на ризичне позиције унутар сваког процеса.

4.1. Индикатори и квантификација кредитног ризика

Структура кредитног портфолија сваке банке показује праву слику њеног става према ризику. У циљу одређивања дистрибуције ризика унутар кредитног портфолија, за иницијалну провјеру банке могу користити и класификацију активе, у складу са локалном регулативном и/или ЕУ директивом 2000/12/ЕС.

Провјера квалитета кредитног портфолија може банку да упути на закључак о постојању ризика неизвршавања обавеза (*PD*, енг. *Probability of Default*). Инспекција кредитног портфолија може указати на концентрацију кредитног ризика унутар портфолија, што је и најчешћи узрок проблема у банкарском сектору (BIS, 2006: 214). Код испитивања грануларности (концентрација) кредитног портфолија, банка треба да провјери обим, број и повезаност својих великих излагања. У обзир се узимају изложености ризику у односу на улагања у одређене привредне области (нпр. индустрија, грађевинарство, трговина, туризам итд.), групе повезаних лица корисника (по власништву, инструментима осигурања, економској зависности и др.).

У случајевима кад банка обавља дио послова у иностранству, у обзир треба узети ризик земље у којој се обавља активност и ризик трансфера. Процент кредита пласираних у иностранству валути, такође, упућује на ризик концентрације унутар портфолија.⁷

Код израчунавања кредитног ризика локалне банке могу користити методологију дефинисану стубом 1, и то стандардне и напредне интерне моделе (енг. *Internal Ratings Based – IRB*).

За потребе ICAAP-а методологија израчунавања потребног капитала за покриће ризика концентрације кредитног ризика треба бити одобрена или дефинисана од стране регулатора. Модел за израчунавање се заснива на индексима концентрације и одговарајућим мултипликаторима који представљају процентуални износ утврђеног потребног капитала за покриће кредитног ризика (Hibbeln Martin, 2010: 62–67).

⁷Ако је овај проценат висок, флукуације курса валуте могу имати негативан утицај на кредитни рејтинг клијента услед повећања износа ануитета, у задње вријеме примјетно код кредита у валути CHF.

4.2. Индикатори и квантификација тржишног ризика

Код дефинисања индикатора тржишног ризика у обзир се узимају ризици који произлазе из финансијских инструмената присутних у књизи трговања банке, као што су ризик каматне стопе, девизни и цјеновни ризици. Основни индикатори ризика у књизи трговања банке могу се утврдити на основу компарације величине и типа портфолија намијењеног за трговање и резултирајућег капиталног захтјева.

Индикатори ризика каматне стопе се дефинишу на основу структуре и отворених позиција активе и пасиве, промјена у каматном *спреду* (енг. *spread*⁸), нето каматној маржи и др. За утврђивање цјеновног ризика банке требају извршити квалитетну провјеру и анализу економских ризика везаних за инвестиције.

Величина инвестиција је посебно важна са аспекта диверзификације улагања, у смислу да се утврди да ли се ради о великом броју малих инвестиција или концентрацији улагања. У обзир треба узети и привредне секторе и географско подручје у којима клијенти банке (пословни субјекти) послују.

Остали индикатори тржишног ризика, као што су организацијска структура и процедуре трговања, такође се узимају у обзир, јер ако су брокерима дате одређене могућности (интерни лимити или бонуси на основу перформанси трговања), то може утицати на њихово ризичније понашање. Осјетљивост на промјену курса валута банка може одредити на основу отворених позиција стране валуте.

Потребан капитал за покривање тржишног ризика банке се може одредити користећи методе дефинисане стубом 1, односно опредјељујући се за стандардне или за напредне методе које користе *VaR*⁹ модел.

Локалне банке у БиХ имају могућност да, поред горе наведених метода, користе и своје интерно развијене методе, за које су обавезне дати валидна објашњења и мјерљиве резултате. Интерном одлуком банка може самостално одредити коју ће од наведених могућности користити. У случају кориштења интерно развијених метода, банка је обавезна придржавати се методологије за израчунавање специфичних подручја тржишног ризика, према упутствима супервизора.

4.3. Индикатори и квантификација оперативног ризика

Основни индикатори оперативног ризика су величина и комплексност банке. Како се број запослених, број клијената, пословних партнера, филијала, система и процеса унутар банке повећава и усложњава, расте и потенцијал за повећање ризика. Такође, повећањем интензитета пословних активности (број трансакција у платном промету, број обрађених кредитних захтјева, или трансакција са хартијама од вриједности), расте и могућност пропуста и грешака у раду, а тиме оперативни ризик који банкама може створити значајне губитке.

Ако се дио процеса одвија изван банке преношењем дијела послова на специјализоване субјекте уз накнаду (енг. *outsourcing*), не може се сматрати да банка, у овом случају, не сноси ризик, јер сваки ризик даваоца (провајдера) ових услуга за уговорене услуге директно наслеђује банка, тако да стандарди квалитета пружаоца услуга имају утицаја на оперативни ризик и пратећи капитални захтјев.

Код утврђивања потребног капитала за покриће оперативног ризика, а у складу са Базелским принципима, локалне банке могу користити моделе за утврђивање основних индикатора, који се заснивају на стандардним или напредним методама, а могуће је и вршити комбинацију наведених метода примјењујући их селективно.

Банке могу користити и интерно развијене моделе, али за њих супервизорима треба дати прецизна образложења.

⁸ Разлика између наплаћене активне и плаћене пасивне каматне стопе у банкарском пословању.

⁹ Енг. Value at Risk – модел за мјерење и агрерирање различитих позиција изложености ризику.

4.4. Индикатори и квантификација ризика ликвидности

Банка провјеру ризик ликвидности врши успоређујући ликвидне и лако утрживе ставке активе са краткорочним обавезама. Изједначавања краткорочних обавеза са ликвидном активом може упутити на закључак о повећању ризика у овом сегменту. Код одређивања ризика ликвидности банке су обавезне одредити и своју позицију у групацији, односно какав утицај на њихову ликвидност имају друге банке (мајке банке). У случајевима кад банка има осигуране ликвидне линије средстава које су доступне у сваком моменту, капитални захтјев за ризик ликвидности се смањује, а повећа када такве линије не постоје.

Потребан капитал за покриће ризика ликвидности банке могу одредити на основу анализе своје пословне политике, успостављеног система и процедура управљања ликвидношћу, квалитета планова за ванредне ситуације, доступности и стабилности ликвидних средстава. Ако се на основу резултата анализе оцијени да банка има потребу за додатним капиталом, банка је обавезна сачинити план алоцирања средстава за покриће ризика ликвидности.

4.5. Индикатори и квантификација других ризика

Остале ризике, који овдје нису експлицитно наведени, као што су: стратешки, репутациони, ризик прикупљања капитала и други, треба узети у обзир ако им је банка изложена, јер они, у том случају, утичу на адекватност капитала банке и могу бити узрок потенцијалних губитака. Индикатори стратешког ризика садржани су у елементима планирања, управљања, у испуњавању стратешких циљева, извршавања радних задатака, пословних иницијатива, и такође дефинисани су корпоративном културом банкарске институције. Индикатори репутационог ризика упућују на негативне интерне догађаје који имају потенцијал да се одразе на повјерење клијената и пословање банке. Индикатори ризика прикупљања капитала везани су за отежан приступ свјежем капиталу на отвореном тржишту и често су условљени постојањем других ризика типа репутационог. Индикатори осталих ризика зависе од природе ризика и интерних карактеристика институције.

За квантификацију излагања другим ризицима и за њихово покриће банке у БиХ могу користити интерно развијене методе управљања овим ризицима, уз образложење методологије и ефеката њихове примјене, а имају и могућност да издвоје процентуални износ потребног капитала за покриће ових ризика обухваћених стубом 1.

4.6. Ризични профил и груписање ризика

Ризични профил банке се утврђује на основу квантитативне и квалитативне анализе ризика којима је банка изложена. Да би се утврдио ризични профил банке, потребно је сумирати и исказати укупан износ свих ризика, уз детаљно образложење ризичних позиција и система интерне контроле управљања ризиком.

Слика 4: Ризични профил и потенцијални индикатори специфичне ризичне структуре

ИНДИКАТОРИ РИЗИКА	ПОДГРУПА РИЗИКА	БАНКА А	БАНКА Б	БАНКА В
ОПШТИ ИНДИКАТОРИ РИЗИКА – ВЕЛИЧИНА БАНКЕ		МАЛА	СРЕДЊА	ВЕЛИКА
СПЕЦИФИЧНИ РИЗИЦИ				
КРЕДИТНИ				
КОНЦЕНТРАЦИЈЕ	кредити у страној валути			
	привреда /индустрија			
	повезана правна лица			
РИЗИК ЛИКВИДНОСТИ				
ТРЖИШНИ				
ОПЕРАТИВНИ				
ДРУГИ РИЗИЦИ				
ИНТЕРНА КОНТРОЛА				
СИСТЕМ УПРАВЉАЊА РИЗИКОМ				

	велики значај		средњи значај		мали значај
--	---------------	--	---------------	--	-------------

На слици 4 представљен је примјер ризичне матрице, на основу које банке могу дефинисати материјалне ризике којима су изложене, те оцијенити своје системе интерне контроле управљања ризиком. На основу ове матрице банка може утврдити и ранг-листу основних ризика којима је изложена, одредити свој ризични профил и његове импликације на њено пословање. Банке, чланице групација, могу користити од мајке банке добијене матрице, али овдје не треба заборавити да ризични профил свака банка треба дефинисати на индивидуалном нивоу.

У складу са ризичним профилем банке, за очекивати је да регулатори захтијевају од сваке банке да утврди горњу границу излагања ризику коју може покрити својим тренутним капиталом. Такође, регулатори имају могућност да надгледају да ли банке континуирано прате стање свог ризичног профила и како реагују у случају кад излази из прихваћених оквира. Успостављање ризичног профила од стране банке супервизоре упућује на закључак, да је банка у стању процијенити ризике којим је изложена, да их континуирано прати и адекватно реагује на њихове промјене.

Дорадом предложене ризичне матрице могуће је у оквиру појединих ризичних категорија исказати потребан капитал за покриће ризика, извршити агрегацију износа потребног капитала у складу са ризичним подручјима и интерно дефинисати укупан капитал за покриће ризичног профила банке.

Приликом израчунавања потребног капитала за покриће ризичног профила, банке могу на основу корективних фактора, добијених методом корелације ризичних подручја, извршити смањење износа укупно потребног капитала, али у складу са упутама супервизора, посебно оне које се односе на факторе корелације ризика.

5. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ИСААР-а У БАНКАМА БиХ

Развој банкарске супервизије у БиХ, условљен је развојем међународних супервизорских стандарда. На нашем подручју имплементација ИСААР-а зависи и од брзине прилагођавања локалних супервизора и промјене *CAMEL*¹⁰ система супервизије на супервизију по ризичним подручјима. Реално је очекивати да супервизори могу релативно брзо презентовати регулаторну основу за примјену ИСААР-а, али ће за његову имплементацију у БиХ бити потребне још 2 до 3 године према Стратегији имплементације Базел II оквира у БиХ.

Сама имплементација ИСААР-а за сваку банку представља сложен задатак, који тражи одговарајуће вријеме и људске ресурсе (Finansinspektionen 2005: 11–12). Међутим, једном дефинисан и редовно ревидиран ИСААР обезбјеђује банци комплетан алат за надзирање ризика, ефикасно праћење свог пословања, а и снажан инструмент за дијалог са супервизорима.

Сагледавајући захтјеве ИСААР-а, а полазећи од специфичности банкарског сектора у БиХ и принципа пропорционалности, може се очекивати да ће форма ИСААР-а, у којој су дефинисани лимити за материјалне ризике, методе њихове квантификације у односу на потребан капитал, те одговорности, начин извјештавања и корективне мјере, бити довољна за локалне банке у иницијалном периоду.

Банке, које имају мајке банке у иностранству, углавном ће добити готове пакете за имплементацију ИСААР-а, које ће прилагодити за локалну примјену. Остале банке у БиХ, за потребе ИСААР-а, у великој мјери могу користити своје постојеће пословне процедуре и политике, упутства и друге документе на основу којих се обезбјеђује управљање појединачним ризицима и системима интерне контроле, док се очекују значајне измјене и допуне методологије израчунавања капиталног захтјева.

Основни услов за ефикасну примјену ИСААР-а у БиХ је да свака банка поштује своје интерне процедуре. То је један од од главних контролних задатака супервизора, поред контроле методологије квантификације и лимитирања излагања ризику.

Полазећи од принципа пропорционалности, ризичног профила и састава активе банака у Босни и Херцеговини (Агенција за банкарство РС – АБРС 2011: 1–65 и Агенција за банкарство ФБиХ – АБФБиХ 2011: 1–59), гдје око 65,0% активе чине кредити, 28,3% новчана средства, 2,1% хартије од вриједности 24,6% друге ставке активе (пласмани другим банкама, фиксна и остала актива), може се очекивати да ће највећи износи капитала бити алоцирани према кредитном ризику и ризику концентрација, праћени потребним капиталом за ванбилансне ставке активе и захтјевима за покриће оперативног ризика (тренутно се у банкама у БиХ за потребе покрића оперативног ризика издваја око 15% просјечног износа бруто добити остварене у посљедње три пословне године).

Потребан капитал по излагањима тржишном ризику, првенствено зависи од политике улагања банке, а према тренутном стању у банкарском сектору у БиХ, ова ставка не би требало имати значајније учешће у структури укупно потребног капитала. Ризик ликвидности и ризик прикупљања капитала у највећој мјери зависи од власничке структуре банке, тако да банке у саставу великих групација могу имати мањи капитални захтјев од банака у домаћем власништву, јер су њима за прикупљање средстава потребни значајно већи напори диктирани условима на тржишту.

Капитал потребан за покриће стратешког, репутационог или неког другог ризика специфичног за банку могуће је утврдити као процентуални износ капитала потребног за покриће ризика обухваћених стубом 1.

¹⁰ Систем рангирања банака на основу параметара : С - Capital – капитал банке, А – Assets quality – квалитет активе, М – Management – менаџмент банке, Е - Earnings – приходи, потенцијал за остварење добити, L – Liquidity – ликвидност.

Генерално посматрано, капитални захтјев по *ИСААР*-у очекује се нешто већи од тренутно прописаног минималног капиталног захтјева и просјечних износа који се у тренутно алоцирају у банкама у БиХ.

Повећање капиталног захтјева ће условити и примјена нових методологија за процјену укупно потребног капитала за покриће ризика из стуба 2. У одређеној мјери укупан капитал може бити подложен редукцији на основу квалитета система интерне контроле, и кад се стекну услови коришћењем напредних модела за процјену ризика из стуба 1. Сва смањења капиталног захтјева ће посебно надгледати супервизори, а банке имају обавезу да све промјене документују и детаљно објасне супервизорима.

Имплементација *ИСААР-а* у банкарском систему БиХ би требало допринијети унапређивању система процјене и управљања ризицима у банкама кроз пруденцијални систем супервизорске контроле, чиме се значајно утиче на јачање стабилности банкарског сектора.

Посебно је потребно истаћи да за успјешну имплементацију и остварење ефеката *ИСААР-а* у БиХ посебну одговорност имају управљачке структуре у банкама и да од њиховог схватања важности овог процеса и укључености у исти у великој мјери зависи стабилност и сталност пословања банке у дугом року. На супервизорима је задатак да кроз супервизорски процес провјере адекватно надзиру и контролишу процес имплементације *ИСААР-а*.

6. ЗАКЉУЧАК

Интерни процес провјере адекватности капитала – *ИСААР* је темељни процес провјере, који у себи обједињује ризични профил банке и потребни капитал у складу са захтјевима регулатора. Истовремено, примјена *ИСААР-а* банкама омогућује да у сваком моменту идентификују преузети ризик, упореде га са интерно заданим лимитима и нивоом капитала за његово покриће и на вријеме предузму одговарајуће мјере да би одржале стабилност пословања.

У складу са захтјевима *ИСААР-а*, банке у БиХ требају третирати ризике дефинисане стубом 1, Базел II споразума, као и друге ризике присутне у редовном пословању. На банкама је обавеза да развој свог ризичног профила ускладе са индикаторима ризика и да на основу истог утврђују укупно потребан капитал за покриће свих материјалних ризика. Квантификација ризика и потребног капитала ће се вршити у складу са регулативом из стуба 1, Базела II, док ће за друге ризике банке моћи користити супервизорска упутства (заснована на процентуалном износу капитала потребног за покриће ризика из стуба 1), или интерно развијене методологије.

Супервизори кроз процес провјере могу вршити оцјену квалитет процеса управљања ризиком, полазећи од специфичног ризичног профила банке и принципа пропорционалности, а након увида у пословање, доносити коначну одлуку о нивоу потребног капитала и његовој адекватности.

Полазећи од принципа пропорционалности, за очекивати је да ће примјена *ИСААР-а* у БиХ бити усмјерена на стандардне и основне моделе процјене капитала за покриће ризичних подручја, док ће кредитни и ризик концентрација представљати најзначајније ставке укупно алоцираног капитала. Након имплементације *ИСААР-а* нови капитални захтјев би требало бити већи од тренутно минималног захтјева, а пракса управљања ризицима и систем супервизорске контроле унапријеђени.

ЛИТЕРАТУРА

Agencija za bankarstvo Republike Srpske, 2011:

Izveštaj o stanju u bankarskom sistemu Republike Srpske za period 01. 01. 2010 – 31. 12. 2010. godine, Banja Luka.

Agencija za bankarstvo Federacije BiH, 2011:

Informacija o bankarskom sistemu Federacije Bosne i Hercegovine sa 31. 12. 2010. godine, Sarajevo.

Bank for International Settlements, 2004: *Basel Committee on Banking Supervision International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards a Revised Framework*, Basel.

Bank for International Settlements, 2006: *Basel Committee on Banking Supervision International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards a Revised Framework*, Basel.

Banco de Espana Eurosistema, 2008: *Guidelines on the Internal Capital Adequacy Assessment Process (ICAAP) at credit institutions*, Madrid.

The European Parliament and the Council, 2000: *Official Journal of the European Communities directive 2000/12/EC of the European Parliament and of the Council relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions*, Brusellex.

Finansinspektionen, 2005: *Institutions Internal Capital Adequacy Assessment Process – assessment of capital adequacy under Basel II*, Stockholm.

Hibbeln, M. 2010. *Risk management in credit portfolios: concentration risk and Basel 2*; 1st edition, Berlin: Physica – Verlag Springer.

Committee of European Banking Supervisors – CEBS, 2006: *Guidelines on the Application of the Supervisory Review Process under Pillar 2*, London.